

**RETORICA SCRISORILOR ADRESATE LUI NICOLAE
CEAUȘESCU DE DORIN TUDORAN**

Adela NOVAC, PhD,
Alecu Russo Balti State University

Abstract: Rhetorics of *Letters written to Ceausescu* by Dorin Tudoran
Letters written to Ceausescu by Dorin Tudoran represent a way to express
the negative attitude towards the totalitarian communist system in Romania.
The structure of the letters reveals the author's unique style. The detected
style is an argumentative one, where the logical open argument is always

announced. The author uses the sentence to communicate with the reader. Thus, the sentence, in the greatest number of cases, is simple, although the inversion can often be observed too. The composite sentence is distinguished by its complexity. Still, the subordinate clauses are more often used than the coordinate ones. The letters are written in a combined style (administrative official style and the belletristic one) which generates an easy, expressive, and coherent exposure.

Keywords: communist system, argumentative style, logical connectors, belletristic style, sentence.

Dorin Tudoran este un scriitor român care atacă cu vehemență sistemul politic din România, sistem ce-i condamnă decizia de a emigra în Statele Unite ale Americii. Conștientizând dificultatea soluționării problemei în cauză, D. Tudoran devine un luptător înflăcărat, care vrea să convingă autoritățile de fărădelegile comise și pentru aceasta e dispus să plătească cu prețul libertății sale: „... *refuzul eliberării pașapoartelor, nu ar avea alt efect decât să transforme un om hotărât să se despartă de niște realități pe care nu le înțelege și nu le mai poate accepta, într-un luptător împotriva a tot ceea ce este contrar convingerilor sale*” (p. 28).

Puterea de convingere se alimentează din înaltele idealuri, credințe ale autorului, formate de-a lungul vieții. Convingătoare în această ordine de idei e scrisoarea a doua în care autorul relatează următoarele: „*Ca scriitor, cetățean și părinte, m-am convins definitiv că între credințele mele cele mai profunde despre Om și Drepturile sale inalienabile, Libertate și Democrație, Dialog și Opinie, Cinste și Echitate, Cultură și Educație, Patriotism și Sacrificiu etc. și realitățile românești de azi există o prapastie de netrecut*” (p.25).

Cele menționate mai sus, relevă nivelul de percepere a realității obiective: autorul, axându-se pe adevăratele valori ale unei societăți, are implantat în rațiune sentimentul dreptății, libertății și al patriotismului, care îl definesc ca personalitate. Este semnificativ faptul că autorul *Scrisorii*, apreciază valoarea fundamentală a unei societăți, *Om*, menționând următoarele: „...*deturnarea cursului unei vieți ... o practică abominabilă, demnă doar de cel mai profund dispreț al celor ce respectă încă ideea de Om, cu tot ceea ce a făcut din acesta valoarea fundamentală a lumii*” (p.30). În acest sens, însă autorul e convins că „... *în România de azi nu există nicio șansă ca statul să respecte obligația fundamentală a oricărei structuri social-politice – aceea de a nu sili omul să trăiască în contradicție cu credințele sale cele mai profunde...*” (p. 26).

Deși se consideră a fi intimidat, respectul și politețea, pentru Dorin Tudoran, sunt trăsături care-l definesc ca Om cu virtuți profund fundamentate. Astfel, în *Scrisoare* sunt de remarcat formulele de adresare utilizate: fiecare dintre cele nouă scrisori are formula de incipit *Excelență*, care este comună, identică, oferind omogenitate stilului autorului. În acest sens, forma *Excelență* este o formă specifică în ce privește adresarea față de corpul diplomatic, scriitorul demonstrând respectul față de o persoană autoritară. În textul *Scrisorilor*, identificăm și alte forme de adresare, care fac parte din același registru, cum ar fi *Domnia voastră*, *Excelența voastră* sau forme scurte ca *Vă*, *Vi*, *Veți* și *V-*, toate ortografiate cu majusculă, reliefând atitudinea respectuoasă a scriitorului față de persoana care guvernează o țară și care, de fapt, impune respect. Elocvente în această ordine de idei sunt exemplele din textul scrisorilor: *Cu tot respectul cuvenit, îndrăznesc s-o rog pe **Excelența voastră** să nu se îndoiască nicio clipă de acest lucru!*; *Ajuns aici sunt obligat, **Excelență**, să **Vă** aduc la cunoștință câteva lucruri* (p. 26) etc.

Stilul lui Dorin Tudoran (ne referim la scrisoarea adresată președintelui Republicii Române, Nicolae Ceaușescu) este un stil argumentativ, dovadă fiind conectorii logici care anunță o argumentare deschisă: *mai întâi, în al doilea rând, apoi, în al treilea rând* etc., aceștea comportând și o funcție graduală. De exemplu, Dorin Tudoran își argumentează motivul deciziei sale de a emigra, enumerând procedurile formale pe care le-a efectuat pentru a obține pașapoartele: „**Mai întâi**, *Vă mărturisesc că nu mă interesează în niciun chip, părerea acestor comisii în legătură cu exercitarea de către mine a unui drept inalienabil... **În al doilea rând** - *Vă mărturisesc a vedea în existența lor chiar o anume imoralitate. Și iată de ce. **Mai întâi**, pentru că atâta vreme cât ele-ori altele - nu depun și o susținută activitate de reală prevenire a cauzelor ce duc la hotărârea de a emigra..., nu au niciun drept moral să dea un aviz ori altul... **Apoi**-așa cum bine știi toți ce ce au trecut prin acest calvar-dacă avizul nefavorabil al unei asemenea comisii cântărește extrem de mult, ...avizul favorabil nu are, practic, nici o valoare, neputând determina obținerea pașaportului. **În al treilea rând** - există Comisia Guvernamentală căreia i se aduc la cunoștință opțiunile de emigrare și această comisie decide eliberarea ori refuzarea pașapoartelor”*(p. 26).*

Autorul argumentează, de asemenea, și decizia de a emigra împreună cu soția sa: *Vă mărturisesc că nu mă interesează în niciun*

chip, părerea acestor comisii în legătură cu exercitarea de către mine a unui drept inalienabil și pentru simplul motiv că **suntem, eu și soția mea, majori, deplin răspunzători de hotărârile noastre și nu aparținem cu titlu de proprietate nimănui**, deci nici acestor comisii... (p. 26). Enunțul *suntem, eu și soția mea, majori, deplin răspunzători de hotărârile noastre și nu aparținem cu titlu de proprietate nimănui* sunt argumente obiective fundamentate legitim.

Nu mai puțin convingătoare este și decizia pe care o ia autorul în legătură cu emigrarea fiicei sale, o fetiță de doar 8 ani: „**În ce o privește pe fiica noastră, având doar opt ani, după toate legile acestui pământ, doar noi, părinții ei, hotărâm pentru ea, până la vârsta majoratului, ce trebuie să facă și ce nu. Așa cum ați făcut și Dumnevoastră cu copiii Domniei voastre**” (p. 28). Modalizatorul *doar* (*doar opt ani, doar noi*), sintagmele *după toate legile acestui pământ, până la vârsta majoratului*, precum și enunțul *Așa cum ați făcut și Dumnevoastră cu copiii Domniei voastre* sunt argumente elocvente care îl plasează pe cititor de partea autorului și-l fac să trăiască aceeași emoție, cerându-i să acționeze, să ia atitudine cu referire la fărâdelegile ce au loc.

Dorin Tudoran este cel care comunică și se comunică prin enunț, încălcând topica stricturii clasice a enunțului, o încălcare necondamnabilă, or scopul autorului e de a transmite o informație amplă printr-o structură cât mai laconică. În același timp, enunțul este pentru autor mijlocul său de manipulare și de pronunțare împotriva puterii politice și a deciziilor acesteia. Astfel, discursul lui Dorin Tudoran e structurat din enunțuri bimembre dezvoltate: *Așadar, consider existența acestor comisii drept un simplu abuz* (p. 26); *Acestea sunt motivele esențiale ale hotărârii mele* (p.26) etc., accesibile cititorului, identificăm însă și propoziții monomembre, de tipul: „*Inutil*”, ceea ce echivalează cu *este inutil*: o structură predicativă, care trădează emoțiile negative ale autorului, decepția sa. În *Scrisori* e atestată și fraza lungă, compusă (alcătuită, de obicei, din 3-4 propoziții) care îmbină deseori, înaintarea unei teze cu explicarea acesteia. În acest sens, sintaxa frazei se distinge prin complexitate, efect al predominanței raportului de subordonare (mai rar, de coordonare) între propozițiile principale sau între subordonatele omogene. Fraza, de fapt, denotă stilul lui Dorin Tudoran, particularitățile lui de reflecție; felul cum sunt structurate frazele trădează intenția autorului de a transmite o informație mai amplă. Constatăm o încălcare a topicii obișnuite: propozițiile subordonate

sunt antepuse propoziției regente. De exemplu în structura sintactică: „*Ceea ce nu înțeleg și nu pot accepta în aceste realități mi-a devenit din ce în ce mai străin*” (p. 25), propoziția regentă este anticipată de două subordonate complementive directe, intenția autorului încălcând linearitatea enunțului. Aceeași situație o atestăm și într-un alt enunț: „*Dacă însă tristul obicei de a nu Vi se înmâna, întotdeauna, astfel de scrisori ori nici măcar de a fi corect informat cu privire la conținutul și importanța lor, va acționa și de astă dată și după amnistia de la 23 August nu-mi vor fi înmânate pașapoartele, mă Veți înțelege și mă veți scuza pentru impolitețea de a face publică această scrisoare personală*” (p. 29) în care autorul plasează subordonatele la începutul enunțului. Atunci când starea de tensiune crește, fraza *Scrisorii* devine mai amplă: *Deși nu mă mai miră aproape nimic din ceea ce se întâmplă azi în România, îmi este încă imposibil să-mi explic, cum de nu realizează administrația ce o conduceți că o politică internă, burdușită de un puhoi de ilegalități, rămâne cauza esențială a neputinței de a face, cu adevărat, plauzibilă o politică externă românească, legitimă în aspirațiile ei esențiale* (p. 30).

Altădată, fraza conține propoziții eliptice de predicat, pe care autorul intenționat le utilizează pentru a evita repetițiile: *Și, dacă în cazul lor, care știu pentru ce și la cât timp au fost condamnați, amnistia înseamnă dreptul de a reveni acasă, în cel al meu, care nu știu pentru ce am fost condamnat și la câtă vreme, înseamnă eliberarea pașapoartelor* (p. 28). Segmentul sintactic eliptic (în funcție de predicat verbal simplu, la diateza pasivă) solicită ca cititorul să poată analiza structurile date în profunzimea lor, pentru a restabili segmentele: *pentru ce au fost condamnați și la cât timp au fost condamnați; pentru ce am fost condamnat și la câtă vreme am fost condamnat*. Uneori, evitarea repetițiilor dă naștere unor stucturi sintactice, decodarea cărora poate fi făcută numai de un cititor avizat: *Restul-deși deseori dramatic, alteori doar confuz și dureros, dar totdeauna având darul să-mi umple sufletul de amărăciune și lehamite- restul, Excelență, nu e decât aspectul anecdotic al situației noastre, și, în mod firesc, de acum, el nu are cum și de ce să Vă intereseze...* (p.26). Astfel, structura eliptică *nu are cum* și segmentul lipsă *să Vă intereseze*, pot fi interpretate ca un predicat verbal compus, în componența căruia *nu are cum* echivalează cu semiauxiliarul *nu poate (nu trebuie)* și verbul de bază *să vă intereseze*.

În calitate de element relațional, la introducerea propozițiilor subordonate în frază, un regim bogat, din punct de vedere funcțional,

Îl are deicticul discursiv *ceea ce* care pune accentul nemijlocit pe acțiunea din propoziții: „*Ceea ce nu înțeleg și nu pot accepta în aceste realități mi-a devenit din ce în ce mai străin*” (p. 25); *Dacă Vă scriu, totuși azi, nu este spre a Vă solicita vreun sprijin privind ceea ce, de acum, consider a nu mai avea o importanță pentru mine: trecutul și prezentul meu* (p. 25); ... *îmi e greu să cred că ceea ce obține un scriitor și cetățean sovietic de la Iosif Vissarionovici Stalin, în timpul celei mai cumplite terori, îi poate refuza Domnia voastră, azi, în 1984, unui scriitor și cetățean român* (p. 26) etc. În același timp, la structurarea discursului, își mai dau concursul și alți conectori pragmatici ca: *acel ce (cel ce), acei ce (cei ce): Ea nu are, deloc, darul de a oferi celui ce a luat-o prea multă liniște, din foarte multe motive, lesne de înțeles* (p. 28); *Așadar, Excelență, eu am ales drumul celor ce se dau la o parte din calea a ceea ce nu înțeleg și nu pot fi obligați să accepte* (p. 28).

E de remarcat și faptul că scrisorile abundă în structuri negative: *este imposibil să-mi explic, nu mă mai miră nimic, neputința de a face, a nu putea servi, anularea definitivă, lucru irealizabil* etc. Emoțiile negative îmbracă și haina unor structuri de tipul: *din ce în ce mai ostile, din ce în ce mai străin sau cel mai profund dispreț, cel mai trist drept*, acestea fiind forme ale superlativului. Structurile menționate reliefează intensitatea emoțiilor pe care le trăiește autorul în momentul respectiv. Tot aici se înscriu și structuri de tipul: *extrem de dificil, dramatic, confuz, dureros, abuz, realități ostile, irealizabil, imposibil, impenetrabil, neconvenabil, nealterat, nepotrivit, nefavorabil, cu neputință, la nesfârșit, de neînțeles*. Cuvintele compuse cu ajutorul prefixelor negative „ne-”, „im-”, „i-” sunt un mijloc de accentuare a gravității situației politice din România, dar și un indiciu al stării de neliniște și de nemulțămire a autorului.

O deosebită expresivitate comportă și alte structuri sintactice prezente în *Scrisoare*, precum: *calvar birocratic și epuizant, a ispăși pedeapsa, maladie înfiorătoare, puhoi de ilegalități, ostatici de conștiință, practică teroristă, realitate ostilă, înjosire camuflată, filtru inutil și abuziv, pedeapsă supremă, înalte instanțe, perete mut și impenetrabil, profund dispreț, mizerii dezonorante, climat străin, profunda incompatibilitate, plecare definitivă* care conturează, de fapt, situația politică din România în perioada guvernării ceaușiste.

Expresive sunt și frazeologismele utilizate, care plasează *Scrisoarea*, ca structură discursivă, în contextul cultural românesc:

În ruptul capului (= nicidecum, niciodată): *Nu doresc, în ruptul capului, să-mi descopăr –simultan- mie însumi, altora și alte virtuți!* (p. 28);

A fi sarea și piperul (= a constitui elementele principale): *Lăsați-mi, Excelență, nealterat acest drept de a greși pe cont propriu, care este sarea și piperul oricărei aventuri existențiale!* (p. 30);

A ține un fluviu în loc și a bate cuie în apă (= lucruri zădarnice, fără rost, inutile): „, ...iluzia administrației Dvs. de a fi considerată, cu adevărat, una pe măsura intereselor poporului român riscă să aibă exact aceleași șanse cu cele ale unui om care, dorind să țină un fluviu în loc bate, la nesfârșit, cuie în apa acestuia (p. 30).

Sugestive sunt și *interogațiile retorice* care exprimă starea de spirit a autorului. Prin intermediul lor, autorul atrage atenția asupra a ceea ce el însuși vrea să explice: „*Dar nu e, implicit, Comisia Guvernamentală și una de partid? Nu reprezintă ea atât autoritatea de Stat, cât și cea de partid? Atunci, de unde obligația să mai aștept-luni de zile-spre a trece prin fața unei comisii tot ...de partid și să iau cunoștință, apoi, de avizul dat?* (p. 26-27)”. E cert faptul că răspunsul la aceste întrebări are rolul de a potența ideea de bază și de a face simțită prezența autorului.

Comparațiile din *Scrisoare* sunt inedite, irepetabile, evaluând două epoci diferite, cea a scriitorului sovietic de pe timpurile lui Stalin cu cea a scriitorului român de azi: *îmi e greu să cred că ceea ce obține un scriitor și cetățean sovietic de la Iosif Vissarionovici Stalin, în timpul celei mai cumplite terori, îi poate refuza Domnia voastră, azi, în 1984, unui scriitor și cetățean român* (p. 29) sau, analizând practica teroristă a deținerii de ostatici, autorul compară ostaticii de conștiință cu cei din timpul deturnării unui avion: *Între deturnarea temporară a cursului unei călătorii și deturnarea cursului unei vieți există o imensă diferență, ce califică terorismul căruia eu și mulți alți români îi suntem victime...* (p. 30). Politica promovată de Stat autorul o compară cu „**un om cu un picior lipsă**, înscriindu-se întotdeauna, fără șanse reale, la o cursă de sprint sau la una de maraton. Cu un singur picior cât de cât ...competitiv-politica externă, și cu unul pe care singură și-l tot amputează, până la chiar anularea definitivă-politica internă, iluzia administrației Dvs. de a fi considerată, cu adevărat, una pe măsura intereselor poporului român riscă să aibă exact aceleași șanse cu cele ale unui om care, dorind să țină un fluviu în loc bate, la nesfârșit cuie în apa acestuia” (p.30). Compararea politicii promovate de statul autoritar cu un om care are

un picior lipsă și care, totuși, participă la o cursă vorbește despre instabilitate, nesiguranță, incertitudine, despre o politică care se clatină și care ar putea suferi curând un eșec.

E evident faptul că Dorin Tudoran are un scop bine definit, la care nu va renunța cu ușurință. Astfel, pentru a reda dorința atingerii scopului său, autorul utilizează în scrisoare repetițiile: „*să ni se elibereze de urgență pașapoartele*”, „*să fie îndeplinită dorința mea: eliberarea pașapoartelor*”, „*amnistia înseamnă eliberarea pașapoartelor*” (p. 26-27). Repetiția aceleiași idei exprimă, de fapt, o forță uluitoare de convingere a autorului în ceea ce privește atingerea scopului propus: *eliberarea pașapoartelor*.

În *Scrisori*, autorul utilizează *ironia* ca armă de luptă împotriva regimului existent: *Sper să am cât mai curând semne că ați primit aceste rânduri și că le-ați acordat înalta Dumneavoastră atenție* (p. 29); ***Deși nu pot apela la bunele oficii ale lui Maxim Gorcki - nici nu-l avem și, oricum, nu știu dacă l-aș fi rugat să intervină - îmi e greu să cred că ceea ce obține un scriitor și cetățean sovietic de la Iosif Vissarionovici Stalin, în timpul celei mai cumplite terori, îi poate refuza Domnia voastră, azi, în 1984, unui scriitor și cetățean român. Căci bine e, totuși, să sperăm și să acționăm cu toții ca al nostru 1984 să nu semene, întru totul, cu cel al lui George Orwel*** (p. 29); *Nădăjduiesc totuși, Excelență, să nu fie nevoie de așa ceva și să nu mai fiu obligat a o mai deranja pe Excelența-voastră ori înalte instanțe de stat și partid* (p.29); ***Lăsați-mi, Excelență, nealterat acest drept de a greși pe cont propriu, care este sarea și piperul oricărei aventuri existențiale!*** (p. 30); *De aceea nu văd cum eliberarea unui pașaport ar necesita mai multă vreme decât împlinirea acestui miracol suprem care este venirea pe lume a unui om*” (p. 26). Așadar, structurile *înalta Dumneavoastră atenție; nu pot apela la bunele oficii ale lui Maxim Gorcki; să nu mai fiu obligat a o mai deranja pe Excelența-voastră; lăsați-mi, Excelență, nealterat acest drept de a greși pe cont propriu* denotă o fină ironie la adresa dictatorului.

În concluzie, putem menționa că Dorin Tudoran, acest sentimentalist, adept al dreptății și libertății, a luptat până la sacrificiu împotriva puterii guvernamentale, fiindcă a știut să mizeze pe adevăratele valori spirituale și pe cele de caracter. Invocăm în acest sens, afirmațiile lui Nicolae Manolescu în *Prefața la Kakistocrația*: „*Se implică în tot ce se petrece cu el și cu alții. E sarcastic, dar nu ironic: nu ia distanțe; participă; nu se bucură când i se împlinesc*

presimțitele previziuni; suferă; nu-și urăște adversarii (deși îi face praf câteodată), se urăște pe sine când își vede confirmate aprehensiunile. E mai presus de toate, un om cinstit, care ar prefera, în sinea lui, să fie contrazis de o realitate pe care o judecă fără menajamente” [1, p. 9].

Dorin Tudoran nu a exagerat niciodată cu mărcile stilistice, ci, pentru a fi cât mai expresiv și mai convingător, a știut să le dozeze cu multă grijă. Scrisoarea adresată lui Nicolae Ceaușescu rămâne a fi un model neîntrecut de discurs argumentativ, un model al practicii discursive românești.

Bibliografie:

1. Manolescu, Nicolae, *Prefață la Kakistrocrația*, Editura „ARC”, Chișinău, 1998.
2. Tudoran, Dorin, *Kakistrocrația*, Editura „ARC”, Chișinău, 1998.